

Autorka: Marian Van Courtová

V roce 1516 vydal Sir Thomas More své proslulé dílo *Utopia*. Jedním z v knize obsažených doporučení bylo plánování a výstavba obydlí pro skupiny o velikosti asi 30 rodin s cílem vytvoření malých vesnic se společnými prostory, jídelnami a péčí o děti.

Této myšlence se v naší epoše dostalo rozvinutí a uvedení do praxe hnutím, které v kontinentální Evropě vešlo ve známost pod označením *bofaellsskab* a „cohousing“ (zde nejčastěji překládáno jako „spolu-bydlení,“ „společné bydlení“ či ponecháno v angličtině – pozn. překladatele) v anglosaském světě. První komunity stoupenců společného bydlení se objevily koncem 60. let v Dánsku a myšlenka se postupně rozšířila do dalších evropských zemí i Severní Ameriky. Dnes v Evropě **existuje** mnoho set takovýchto komunit a celá řada jich vznikla i na severoamerickém kontinentu.

Spolu-bydlení vzešlo z touhy lidí nespokojených s izolací typickou pro předměstské bydlení nebo městské bytovové domy a paneláky, kteří se však zároveň chtěli vyhnout opačnému extrému společného soužití v rámci komuny. Chtěli se vyhnout odcizení a osamělosti, nikoliv však ztratit své soukromí. Toužili stát se součástí komunity, přesto si ale uchovat nezávislost a právo *neúčastnit se*. Chtěli vychovávat své děti v bezpečném a zdravém prostředí plném podnětů. Jeden z párů vysvětluje svou motivaci při hledání alternativní formy bydlení takto:

„Před pár lety jsme coby mladý pár po svatbě začali přemýšlet o tom, kde budeme vychovávat své děti. V jakém prostředí bychom mohli nejlépe skloubit naše kariéry s výchovou? Naše životy byly už tak dost hektické. Často jsme se vraceli z práce hladoví a vyčerpaní – k prázdné ledničce. Jak jsme měli mezi prací a starostmi o domácnost najít čas na děti? Příbuzní žili daleko a dokonce i naši přátelé bydleli až na druhém konci města. Obyčejné setkání u kávy znamenalo plánování s dvoutýdenním předstihem. Většina mladých rodičů, které jsme znali, očividně věnovala většinu svého času převozu a vyzvedávání dětí z kroužků a od kamarádů, a už jim nezbývalo mnoho prostoru na cokoli jiného.“ (MacCamant, Katherine, and Durrett, Charles (1988) *Cohousing: A Contemporary Approach to Housing Ourselves*, Ten Speed Press, California, str. 9.)

První komunity stoupenců společného bydlení se objevily koncem 60. let v Dánsku.

Co je to spolu-bydlení?

Dánský výraz pro společné bydlení, *bofaellsskab*, se překládá jako „živé komunity.“ Ve své knize *Cohousing: A Contemporary Approach to Housing Ourselves* z roku 1988 Katherine McCamantová a Charles Durrett zavedli anglický termín *cohousing* (zkrácená verze „collaborative housing“). V kostce jde o uspořádání bydlení a života způsobem nakloněným vzniku přirozené komunity, podobné vesnicím, v jakých naši předkové žili po tisíce let.

Společné bydlení může nabývat celou pestrou škálu podob. Jeden takový projekt vznikl v prostorách opuštěné slévárny, jiný v mnohapatrové bytovce. Na jednom z předměstí Toronta strhlo šest rodin ploty na zahrádkách svých domů a začalo sdílet zahradnické nářadí, nakupovat ve větších množstvích a několikrát týdně společně večeřet. Některé komunity tvoří pouhé čtyři rodiny, jiné až 80 (ty se však dělívaly na menší skupiny). Přesto však nalezneme několik základních rysů společných většině cohousingových skupin:

- soběstačné domovy jednotlivých rodin
- společný dům pro skupinové aktivity
- účast obyvatel na rozhodnutích ovlivňujících skupinu.

I když některé skupiny využívají stávajících zařízení a objektů, většina se vydává mnohem ambicióznější cestou budování svých komunit „na zelené louce.“ Celý proces obvykle nastartuje inzerát jednotlivce či páru v místních novinách nebo na webu, kde zveřejní svůj záměr a vyzývá podobně smýšlející lidi, aby jej kontaktovali. Po kolotoči často až vyčerpávajících setkání uzavírá skupina těsné partnerství a začne se poohlížet po vhodném stavebním místě. Následují konzultace s developery a architekty, s nimiž spolupracují obzvláště těsně – tak aby výsledné domy dokonale vyhovovaly potřebám každé rodiny. Od startu k nastěhování to trvá přinejmenším dva roky, někdy ale i čtyři nebo pět.

Většinou vzniká spolu-bydlení na okrajích aglomerací velkoměst, kde většina obyvatel pracuje. Jedním z klasických vzorců jsou dvoupatrové do oválu vystavěné městské domy obklopující nádvoří s jednou větší budovou ve společném vlastnictví – společným domem – na konci, určenou ke společným jídlům a jiným skupinovým činnostem. Takovýto komplex pojme 25 rodin různých velikostí – páry s dětmi, svobodné rodiče s dětmi, starší páry i svobodné. Domy mají od jednoho po čtyři pokoje. Každý dům je koncipován coby soběstačná jednotka s plně zařízenou kuchyní. Vchodové dveře ústí na nádvoří s polosoukromým dvorkem pro každou domácnost a zadní východ ven na soukromý dvorek a dál na parkoviště. Takové uspořádání vytváří vesnickou atmosféru, kde se spolu obyvatelé i při těch nejobyčejnějších každodenních činnostech potkávají a mají tak šanci se dobře poznat.

Společný dům

Společný dům funguje jako centrum společenských aktivit, kde lidé mohou popovídat se sousedy, věnovat se sportovním činnostem pod střechem a – co je nejdůležitější – společně večeřet. Večerní jídlo je hlavním společným počinem. Ve většině komunit společného bydlení se po většinu večerů podává jídlo za účasti většiny obyvatel. Společné večeře mají oproti těm

samostatně připravovaným nezanedbatelné výhody – jak co se času, tak prostředků týče. Nákupy jídla ve větším vyjdou mnohem laciněji a jednou měsíčně podstoupené velké úsilí při přípravě společné večeře pro všechny vyjde mnohem pohodlněji než každý večer samostatně nakupovat, vařit, chystat a uklízet. Dva dospělí a dvě děti několik hodin měsíčně společně pracují na přípravě společného jídla pro všechny, což je po zbytek měsíce „opravňuje“ k laciným a bezpracným večeřím. „Všechny ty ostatní večery nemusím vařit,“ popisuje jedna z obyvatelk nadšeně. „Prostě přijdu v šest večer k hotovému domácímu jídlu!“

Téměř všechny společně žijící komunity se rozhodnou zahrnout ve společném domě sestupně dle důležitosti následující:

společnou kuchyni dostatečně velkou pro několik kuchařů zároveň, s kapacitou pro přípravu pravidelných jídel pro většinu společenství a příležitostně celou komunitu s hosty
jidelnu a prostor, kde se může shromáždit celé společenství i hosty
místo, odkud se bere pošta a nástěnka

V řadě komunit nalezneme i skladiště, prádelnu, klubovnu, hostinské pokoje pro návštěvy přátel a rodinných příslušníků, kanceláře a další prostory se specifickým účelem. Ve Skandinávii často zakrývají nádvoří a venkovní průchody pod skleněné střechy, což v mrazivých zimách přijde velice vhod.

Praktické záležitosti

Z finančního hlediska se vlastnictví domu v komunitě spolubydlení podobá spoluvlastnictví nemovitosti (**kondominium**), kde každá domácnost vlastní svůj domov a podíl na společných prostorech. V Evropě jsou existující ke spolu-bydlení určené komplexy vysoce ceněné – kupci totiž získávají výhody, aniž by museli vynaložit úsilí spojené s nalezením vhodného místa a samotné stavby. Během výstavby jsou za účelem snížení nákladů tendence k co nejvyšší míře standardizace. Majitelé se střídají mnohem méně než v běžných domech a bytovkách – a lidé si místa i více váží, jelikož jde o žádaný typ bydlení.

Děti

V běžném bydlení se zejména rodiče nezřídka cítí izolovaní a nesví. Pokud se pár rozhodne vyjít si do kina nebo žena na nákup, dříve jednoduchý úkon se s malými dětmi stává náročnou záležitostí, která si žádá najít opatrovatelku dětí, vyzvednout, zaplatit, a odvézt ji zpátky domů. Aby vše vyšlo tak jak má, musí být vše zpravidla do detailu naplánováno v předstihu, což omezuje možnosti ke spontánním akcím. Oproti tomu sociální sítě, které se přirozeně vytváří uvnitř cohousingových komunit, umožňuje rodičům během momentálního popudu si od dětí oddechnout. Jak vysvětlil jeden z obyvatel: „S dětmi přicházíte o kus své svobody. Nastěhovat se do spolubydlení znamená získat jí část zpět.“

Potenciální opatrovatelky jsou vždy po ruce. Děti si mají s kým hrát. Na dvoře jsou i malá batolata v bezpečí a matky je mají snadno pod dohledem. Zločinnost *de facto* neexistuje,

všichni totiž znají své sousedy a cizinec tak nemůže nepozorovaně přijít a škodit. Auta lze bezpečně zaparkovat venku na okraji komplexu. Další z obyvatel to vysvětlil takto:

„Kdybych měl jedním slovem popsat, co pro mě společné bydlení znamená, byla by to bezpečnost – vědomí toho, že mám lidi, na které se mohu spolehnout a požádat je o pomoc. Když jsem se jednoho večera nestihl dostat domů, zavolal jsem sousedovi, ať mi nakrmí slepice. Když jsem přišel domů, zjistil jsem, že nakrmil nejen slepice, ale i králíky, když usoudil, že jsem na ně zapomněl. Nikdy nemáme problém najít chůvu, protože se můžeme spolehnout na naše sousedy – a děti se s nimi cítí velice dobře. Starší děti můžou pak zůstat doma samy, jelikož se při jakémkoliv problému obrátit na kteréhokoliv ze sousedů.“ (*Ibid.*, p. 87)

Dětem se v takovém prostředí podle všeho daří výborně. V momentě, kdy nehrozí, že kvůli odřeknutí jednoho či dvou účastníků na poslední chvíli celá akce padá, se otevírá možnost organizovaných výletů. Jak to vyjádřil jeden z obyvatel:

„Pro děti zde panují příznivé sociální, psychologické a vzdělávací podmínky. Jsou vystaveny většímu počtu stimulů a možných zájmů než obvykle... Tak silněji pociťují vlastní identitu, nejsou jen anonymními jednotkami – a jako děti z každé vesnice chápou, že mají místo, kam patří a to pomáhá budovat jejich sebedůvěru. Děti z těchto komunit většinou mívají pozitivní mentalitu při řešení problémů: učí se totiž při široké paletě činností a za jejich úspěchy se jim dostává náležitého uznání.“ (*Ibid.*, p. 87)

Řada rodin se dnes uchyluje k domácímu vzdělávání, což může být pro matky velká zátěž, která se lépe snáší kolektivním úsilím, podobně jako jesle a školky pro menší děti.

Společné prostory: Víc věcí, nižší náklady

I když by se jen nemnoho lidí ochotně vzdalo soukromého vlastnictví svých domů, aut či osobních věcí, vždy se najde nespočet neosobních předmětů, které potřebujeme jen příležitostně a které lze celkem smysluplně nakoupit společně – kupříkladu hostinské pokoje pro návštěvy přátel a rodiny, fotbalové hřiště, bazén, přístřešek na stromě, tenisový kurt, posilovací stroje a zahrada. V běžných typech bydlení musí rodina buď zaplatit celou sumu sama – nebo se bez dané věci obejít. Společné bydlení umožňuje vlastnit tyto jen občas používané předměty společně a tím pádem za zlomek nákladů. Některá společenství dokonce domácí potřeby, cereálie či hygienické potřeby prodávají v malém obchodě, kde nikdo nestojí u pokladny, ale obyvatelé mají klíč, takže můžou nakupovat kdykoliv chtějí. Jednoduše zapíší svůj nákup a zaplatí jej později. Obyvatelé oceňují jak pohodlnost, tak úspory nákupů ve větším množství.

Co je to za lidi?

V podstatě všichni členové cohousingových společenství působí alespoň v jednom výboru a většina z nich chodí alespoň na některé schůze. Alternativou totiž je vzdát se podílu na rozhodování o záležitostech společenství a nechat rozhodnutí na ostatních, kteří mohou – ale nemusejí – smýšlet totožně. Na rozdíl od obvyklého předměstského domu či městské bytovky tak může mít v tomto prostředí nechuť zapojit se hmatatelné následky.

Noví lidé se v rámci cohousingového společenství rychle přizpůsobují, což je v technologicky pokročilých zemích, kde stále více lidí celý den pracuje u počítače bez kontaktu s ostatními lidmi a další se často stěhují za lepším zaměstnáním, velkou výhodou.

Lidé zapojení do spolu-bydlení představují zajímavý a na bázi aktivní dobrovolnosti vybraný vzorek. Bývají zpravidla nadprůměrně vzdělaní, s širokou paletou zájmů a často se podílejí na fungování místních a samosprávných orgánů jako zastupitelstva či školní rady. Většinou jde o kvalifikované pracovníky, nezřídka pracující z domova, s nadprůměrnými příjmy, evropského etnického původu, od třiceti až po důchodový věk a politicky poněkud doleva směřující. Snahy o zvýšení etnické rozmanitosti se neseťkaly s velkým úspěchem. Autoři příručky *The Cohousing Handbook* je popisují jako „zkušené a zdatné organizátory,“ kteří jsou zvyklí ovládat svět kolem sebe přinejmenším úspěšněji než průměrný člověk. Na dotaz, co je nejvíc přitahuje na cohousingu, uvádějí bezpečí a stabilitu; ideální místo k výchově dětí; pružnost a možnost volbu např. ve stravování a trávení volného času; úspory času i peněz; a konečně větší míra kontroly nad vlastními životy. (Scotthanson, Kelly, and Scotthanson, Chris (2004) *The Cohousing Handbook*, New Society Publishers, p. 120)

Spolu-bydlení jistě není pro každého. Pro výrazně introvertní lidi nebo ty, kteří příliš nemilují děti, by se pravděpodobně nejednalo o ideální prostředí. V každém skupinovém úsilí dochází ke střetům odlišných osobností, které hrají v malých společenstvích větší roli než v těch větších, kde se dva lidé dokáží snáze navzájem vyhybat. Pokud dojde k závažnějším neshodám v malé komunitě, jedna strana často volí odchod.

Zpátky do budoucnosti

Zdá se, že cohousingové komplexy střední velikosti (15-35 jednotek), fungují nejlépe a není bez zajímavosti, že i Sir Thomas More navrhuje ve své *Utopii* počet 30 rodin na jednu vesnici, cifru velice blízkou nedávnými zkušenostmi coby ideálu osvědčenému číslu 25 (*Ibid.*, str. 15). Evoluční psychologové často mluví o „prostředí evolučních adaptací“ (angl. **Environment of Evolutionary Adaption – EEA**). EEA podle nich prostřednictvím procesu přirozeného výběru ovlivňuje naše vrozené psychologické charakteristiky. Jelikož jsme my lidé tvorové společenští a vyvinuli jsme v malých skupinkách, dá rozum, že jsme psychologicky nejlépe uzpůsobeni životu v prostředí podobném tomu, v němž jsme se vyvinuli. Průkopníci společného bydlení se snažili představit si optimální uspořádání života v zamýšlené budoucí komunitě: existuje totiž hranice množství lidí, které dokážeme poznat nebo jmen, jež jsme si schopni zapamatovat. Zprvu se mohli k tomuto zlatému optimu přibližovat výhradně pomocí intuice a rozumových úvah, dnes však mohou pokračovat i se zkušenostmi

průkopníků.

Cohousing a eugenika

Stoupenci eugeniky se o spolu-bydlení zajímají i proto, že usnadňuje a zpříjemňuje rodičovství. Ženy pořizující si děti na základě vědomého rozhodnutí bývají v průměru inteligentnější a zodpovědnější než ty, jež otěhotní a porodí následkem série „náhod/nehod“, takže eugenicisté podporují veškeré usnadnění jejich mateřství. Navíc mívají inteligentnější ženy kvůli komplikacím s kariérou méně dětí, než o kolik by stály. Život v cohousingové komunitě zvládnutí těchto nevyhnutelných konfliktů usnadňuje a činí méně stresujícím, takže od něj lze s rozumnou mírou pravděpodobnosti očekávat navýšení plodnosti v rámci skupiny.

Mnoho žen buď chce, nebo potřebuje pracovat. Jen nemnoho mladých párů si ale může dovolit držet chůvu na plný úvazek, přestože většina z nich děti chce – zároveň se však nechtějí stát otroky svých ratolestí a rádi by si uchovali kus své svobody. Je to vůbec dosažitelné? Jen hrstka současných západních párů má nepřetržitě k dispozici na telefonu poblíž žijící chůvu, takže to nejspíš možné *není*. Cohousing však otevírá rodičům možnost pořízení malých, středních a dokonce i větších rodin při zachování slušné porce jejich svobody.

Cohousing v 21. století

V budoucnu se dost možná cohousingové iniciativy budou stále častěji soustředit kolem určitého jednotícího principu – např. společné bydlení pro starší obyvatele, vegetariány, ekology, umělce, muzikanty, spisovatele a lidi určitého vyznání či politického přesvědčení. Tito hluboce víře či politickým idejím oddaní lidé mohou získat spojením sil s podobně smýšlejícími novou energii; ostatně o smysluplnosti takového sdružování a budování kontaktů lze i dnes jen sotva pochybovat, viz mj. vysoké školy, konference či církve. Inspirace nepřichází ze vzduchoprázdna a možnost pravidelného neformálního kontaktu se jeví být ideální. Setkávání podobně smýšlejících a zaměřených lidí povzbuzuje představivost, spolupráci a právě ten typ hlubokého porozumění, které dodává životu smysl. Jedinečný a nedocenitelný „kvas,“ k němuž dochází, často ústí v původní kreativní činnost.

Závěrem

Mimo společných zařízení, večerí a jeslí má spolu-bydlení jen málo společného s Morovou *Utopií* – ostatně obyvatelé své životy ani za utopie v obecnějším slova smyslu neoznačují. Přesto však podle očekávání připomíná život v cohousingových komunitách vesnický život minulých věků. Společné bydlení vychází ve srovnání s konvenčním bydlením naší doby výrazně výhodněji finančně, časově i co se pohodlí týče – především pro rodiče s dětmi – čemuž lze nejspíš přičíst dosti výrazný globální růst celého hnutí, a to navzdory nezanedbatelným obtížím a nákladům spojených s rozjetím takovýchto projektů od píky a jejich následným dokončením. Kromě praktických výhod hraje spolu-bydlení i na emotivnější strunu, když nabízí život v přirozenější rovnováze mezi autonomií a zapojením do společenství.

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

Úvaha Marian Van Courtové Cohousing: An Ancient Idea Whose Time has Come vyšla na stránkách Counter Currents Publishing.